

Лященко Ірина Анатоліївна

*Кандидат політичних наук, доцент кафедри політології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)
<https://orcid.org/0000-0001-5444-3470>
e-mail: iraL@ukr.net*

Тукаленко Інна Анатоліївна

*Кандидат філософських наук, доцент кафедри політології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)
<https://orcid.org/0000-0003-4169-6457>
e-mail: innet@online.ua*

**ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАКОНОДАВЧУ ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ
ПЕРШИХ ПОВОЄННИХ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ**

Резюме

Проаналізовано дискурс, що існує у нашій державі довкола питання організації та проведення перших повоєнних виборів. Цей дискурс представлений широким експертним колом у науковому, громадському та владному просторі.

Розглянуто аргументацію та ставлення різних експертів щодо необхідності прийняття нового виборчого законодавства для проведення перших повоєнних виборів.

Виявлено, що частина науковців вбачає за можливе проведення перших повоєнних виборів у відповідності до існуючої законодавчої бази. Вони апелюють до необхідності припиняти традицію постійної зміни виборчого законодавства та наголошують, що чинне законодавство відповідає європейським виборчим стандартам.

З'ясовано, що частина експертів виступає за внесення змін до існуючого законодавства, а то й за нагальну потребу напрацювання та прийняття цілком нового закону. Вони акцентують увагу на необхідності запобігання тим викликам та загрозам, що виникли внаслідок повномасштабної війни, і котрі неможливо було передбачити.

Виокремлено перелік питань, що потребують першочергового правового регулювання для забезпечення організації і проведення перших повоєнних виборів. Це зокрема: зміна способу реєстрації виборців з пасивної на активну; гарантування виборчого права для внутрішньо-переміщених осіб, військовослужбовців, закордонних виборців; створення запобіжників для реалізації виборчого права для колаборантів та тих, хто незаконно залишив Україну; збільшення строків на організацію та проведення виборів тощо.

Ключові слова: вибори; демократія; перші повоєнні вибори в Україні; виборче законодавство.

Вступ

Одним з центральних принципів демократії є принцип виборності, коли політична участь громадян у житті держави забезпечується реалізацією виборчого права. Чесні вибори є тим механізмом, який засвідчує владу народу. Однак, для забезпечення принципу виборності необхідні належні умови. Війна, насилля, примус, нехтування основними права звісно не є такими умовами. Війна породжує тотальний дефіцит усіх ресурсів, у тому числі й нормативних, що необхідні для організації та проведення справді демократичних виборів. Тож, у цій статті проаналізуємо довколавиборчий дискурс щодо перших повоєнних виборів в Україні та з'ясуємо стан їх законодавчої забезпеченості.

Методи дослідження

У статті проведено аналіз дискурсу щодо законодавчого забезпечення перших повоєнних виборів, що представлений в науковому, громадському та владному просторі. З допомогою методу порівняння проранжовано ставлення широкого кола експертів до необхідності не/прийняття нового виборчого законодавства, котре відповідало би реаліям поствоєнного часу в Україні. З допомогою комплексного методу здійснено узагальнення тих викликів проведення повоєнних виборів, що потребують першочергового правового врегулювання.

Результати дослідження

Довколавиборчий дискурс в Україні є актуальним в наукових дослідженнях, аналітичних та публіцистичних розвідках, в громадському та владному просторі. Центральною у межах цього дискурсу є проблематика виборчого законодавства.

Правовий механізм як один із центральних ресурсів перших повоєнних виборів різними науковцями оцінюється по-різному. Одні експерти виступають за проведення повоєнних виборів у відповідності до чинного законодавства; інші висловлюються за необхідність внесення змін до

нього; треті, і їх більшість, обстоюють думку про необхідність напрацювання спеціального законодавства для перших повоєнних виборів.

С. Дерев'яноко вважає Виборчий кодекс України та чинне законодавство достатніми для проведення повоєнних виборів та зазначає про нецільність ухвалювати перехідне виборче законодавство. Автор зазначає, що, відповідно до висновків Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії), чинне виборче законодавство України загалом відповідає європейським виборчим стандартам і не потребує кардинального реформування на шляху України до набуття повноправного членства в Європейському Союзі.

Водночас серед найважливіших доволювиборчих проблем, які можуть виникнути, дослідник, зокрема, виокремлює необхідність створення запобіжників щодо реалізації пасивного виборчого права для членів керівних органів заборонених проросійських політичних партій; осіб, притягнутих до відповідальності за колабораційну діяльність; а також громадян, які незаконно залишили територію України в умовах воєнного стану [1, с. 82 — 83].

В. Замятін також акцентує увагу на доцільності припинення практики постійних змін виборчого законодавства майже в кожному виборчому циклі. На його переконання, застосування на парламентських виборах пропорційної виборчої системи, закладеної у

Виборчому кодексі України, сприятиме формуванню нової партійної системи в повоєнний період, у межах якої політичні партії матимуть більш сталий і прогнозований характер розвитку. Водночас мажоритарна складова, на думку автора, вже не може вважатися релевантною формою відображення суспільного волевиявлення [1, с. 85].

Інша когорта авторів обстоює позицію необхідності внесення законодавчих змін, спрямованих на врегулювання порядку проведення перших повоєнних виборів. Так, І. Софінська наголошує на доцільності коригування національного виборчого законодавства з урахуванням демографічного дисбалансу, повоєнних міграційних процесів та рівня інституційної спроможності держави [1, с. 96].

А. Єзеров, зі свого боку, зазначає, що організація та проведення перших повоєнних виборів за чинним законодавством є загалом можливими, хоча й не виключає потреби внесення до нього певних змін. На його думку, нормативного врегулювання потребуватимуть особливості організації виборчого процесу на деокупованих територіях, а також питання допуску до участі у виборах окремих політичних партій і категорій громадян. Апелюючи до «нестандартних» життєвих ситуацій (зокрема, вимушеного набуття російського громадянства), автор підкреслює необхідність запровадження спеціальної процедури підтвердження громадянства України для таких осіб [1, с. 84]

А. Бондарчук теж наголошує на необхідності суттєвого оновлення виборчого законодавство, щоб воно відповідало реальним викликам з якими зіштовхнулася Україна. Аналітик зазначає, що на момент розробки та ухвалення Виборчого кодексу виклики, пов'язані з проведенням повоєнних виборів, не були враховані, оскільки їх неможливо було передбачити. Автор акцентує питання строків проведення повоєнних виборів, а саме необхідність додаткового часу на їх підготовку [2].

Щодо питання строків виборчого процесу, то тут народними депутатами України досягнуто певної згоди, що закріплена у Висновках дев'ятого Діалогу Жана Моне. У останніх зазначено, що для підготовки проведення майбутніх виборів (парламентських та президентських) потрібно не менше 6 місяців після закінчення воєнного стану [3].

У той же час, обговорюються і більші строки. Так, заступник керівника відділу з питань виборів Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ Улві Акхундлу, зазначив, що для розгортання спостережної місії за виборами мінімальний строк становить 9 місяців [4].

Третя когорта експертів виступає за створення спеціального виборчого законодавства для перших повоєнних виборів.

Так, голова правління аналітичного центру «Громадянська мережа ОПОРА» О. Айвазовська зазначає, що для перших повоєнних виборів, хоч би коли вони відбулися, у нас нуль відповідей на рівні законопроекту, який мав би їх регулювати [5].

Радниця з правових питань ОПОРИ. О. Коцюруба також підкреслює важливість напрацювання законодавства для післявоєнних виборів. На її думку, ще не час говорити про вибори, але завжди слухний час говорити про законодавство. Це те, що треба вирішувати зараз і це критично важливо. Експертка наголошує, що треба вже визначати критерії, за якими потім можна буде приймати рішення про проведення виборів на окремих територіях. Списки виборців, робота Реєстру виборців, голосування виборців за кордоном — це те, без чого ми не можемо рухатись. Це те, що треба вирішувати зараз і це критично важливо [6]. Тематика організації голосування для закордонних виборці була детально розкрита нами у статті «Виклики та перспективи щодо забезпечення активного виборчого права для громадян України за кордоном під час перших повоєнних виборів» [7, с. 229–237].

О. Марцеляк у статті «Вибори в Україні в умовах російської агресії: виклики та шляхи їх подолання» наголошує на важливості того, щоб вітчизняний законодавець вже зараз напрацьовував нормативну базу, що дозволить провести перші повоєнні вибори. Автор надає перелік питань, що мають бути у полі зору законодавчого вирішення. Серед них — спосіб поновлення відомостей Державного реєстру виборців; варіанти

запровадження електронного голосування; обмеження участі у виборчому процесі громадян, які співпрацювали з окупаційною владою [8, с. 110–117].

В. Серьогін теж зауважує, що жодна стадія виборчого процесу не може бути реалізована за чинним законодавством. Він апелює до перехідного законодавства, котре врахувало би громадсько-політичні, соціально-економічні та інші реалії повоєнного стану України. З поміж проблем перших повоєнних виборів автор називає: забезпечення виборчих прав для військовослужбовців, вимушених переселенців та закордонних виборців; неефективність пропорційної виборчої системи в нашій державі через фактичну руйнацію партійної системи; доцільність скасування інституту виборчої застави в умовах масового зубожіння населення та кризи партійної системи тощо [1, с. 93–94].

Д. Терлецький так само переконаний в об'єктивній затребуваності перехідного правового регулювання перших повоєнних виборів. Він вважає чинне виборче законодавство неприйнятним та неможливим, зважаючи на об'єктивні зміни, що відбулися за роки повномасштабного вторгнення. Дослідник наголошує на двох центральних викликах перших повоєнних виборів: участь у виборах громадян України, які (не)добровільно набули громадянства держави-агресора та/або перебувають на тимчасово окупованій території; можливість та умови участі у виборах громадян України, які перебувають поза межами України [1, с. 96].

Г. Зеленько підкреслює, що перші повоєнні вибори мають враховувати морально-етичну складову, тому Україна потребує своєрідного «перехідного виборчого законодавства» з урахуванням суспільного запиту і нових реалій. На думку авторки, постане питання виборчого права громадян, які захочуть балотуватися, але які не проживали в Україні протягом війни. З огляду на що, виникне необхідність обмеження у виборчому праві таких категорій громадян на підставі цензу осілості, даних митної служби, даних держав, де перебували ці громадяни під час війни і, що особливо важливо, на яких умовах [1, с. 86–87].

За словами першого заступника Голови Верховної Ради України О. Корнієнка, відсутність спеціального законодавства, яке регулювало б вибори в післявоєнний період є однією з ключових проблем. Парламентар вважає, що процес написання законопроекту для перших повоєнних виборів має бути відкритим. З одного боку, жодна політична сила не має необхідної експертизи щодо повоєнного виборчого процесу. З іншого боку, цей процес потребує врахування багаторічного досвіду організацій громадянського суспільства. «Я за те, щоб громадянське суспільство також брало відповідальність на себе. Це особлива ситуація, а в особливих ситуаціях треба діяти особливо», — зазначив політик [9].

Частина науковців аналізують не лише проблеми створення виборчого законодавства перехідного періоду, а й акцентують увагу на його відповідності європейським стандартам. Авторський колектив П. Стецюк, А. Биченко, А. Магера, М. Міщенко, Б. Прудкий в аналітичній доповіді «Війна і майбутні вибори в Україні: виклики і перспективи» надають пропозиції з удосконалення існуючої нормативно-правової бази для проведення повоєнних виборів в Україні відповідно до європейських стандартів. Зокрема, на їхню думку, врегулювання потребуватиме: визначення дати голосування; оголошення початку виборчого процесу; визначення виборчої територіальної організації; уточнення виборчих регіонів; уточнення правил утворення окружних і дільничних виборчих комісій тощо. Серед запропонованих заходів автори наголошують на доцільності уникнення синхронного проведення загальнодержавних виборів; адаптації чинної пропорційної виборчої системи з регіональними списками до потреб перших повоєнних виборів з метою недопущення повернення до пропорційної виборчої системи закритого типу на парламентських виборах; запровадження інституту активної реєстрації виборців; а також перегляду підходів до встановленого цензу осілості [10, с. 30 – 34].

Ю. Ключковський також аналізує можливість проведення повоєнних виборів відповідно до європейських стандартів, пов'язаних з майбутнім *вступом* України до Європейського Союзу. Автор наголошує, що у відповідності до цих стандартів, основні принципи виборчого права не можуть бути дотримані під час бойових дій, тому вибори за таких умов не можуть бути визнані справжніми демократичними виборами. З огляду на це, автор називає природною заборону виборів до Верховної Ради України статтею 83 Конституції України, та заборону усіх виборів — Законом України «Про правовий режим воєнного стану».

Важливий акцент, який робить дослідник, стосується факту того, що Україна вперше буде проводити не дострокові, а легально відкладені вибори. Останнє поняття є законодавчо не визначено. Автор ставить ряд питань, на які немає прямих відповідей в Конституції України, серед них: Чи відкладені чергові вибори потребують призначення? Якщо так, то кому належить таке повноваження? Якщо ні, то хто уповноважений визначити день проведення відкладених чергових парламентських виборів? [11, с. 105–107].

В. Кобрин, Т. Радь, П. Романюк у кейс стаді «Сім кейсів виживання демократії в умовах війни, окупації та воєнного стану в ХХ столітті» розглядають проблематику правового регулювання відтермінування виборів у Великій Британії, Канаді, США, Данії, Фінляндії, Франції, Ізраїлю під час воєнного стану у цих державах. Автори доходять висновку, що з огляду на досвід семи держав, єдиного рецепту для України у цьому питанні немає.

За їхніми словами, не існує держави з аналогічним до України набором проблем і готових способів їх розв'язання, адже важливе значення має контекст війни, умови й обставини, у яких перебувають конкретна влада та суспільство [12, с. 3–4].

Висновки

Отже, аналіз останніх досліджень і публікацій, засвідчує наявність та важливість широкого дискурсу щодо законодавчого забезпечення перших повоєнних виборів у нашій державі. Частина науковців апелює до того, що це можливо зробити в межах існуючого виборчого законодавства, інші експерти виступають за внесення змін до нього, треті обстоюють необхідність напрацювання цілком нового законопроекту.

Експерти погоджуються, що правовий механізм має врегулювати широке коло питань, серед яких:

- гарантування загального та рівного виборчого права для внутрішньо-переміщених осіб, військовослужбовців, закордонних виборців;
- запровадження альтернативних способів голосування для закордонних виборців (серед можливих — Інтернет-голосування, голосування поштою, голосування поза межами дипломатичних установ);
- можлива зміна способу реєстрації виборців (з пасивної реєстрації, на активну);
- обмеження участі у виборчому процесі громадян, які співпрацювали з окупаційною владою і цей факт є доведений правоохоронними органами;
- необхідність підтвердження громадянства України для тих громадян, хто вимушено отримав російське громадянство;
- обмеження участі у виборчому процесі громадян, які залишили Україну не маючи законних підстав;
- можливе скасування грошової застави з огляду на соціально-економічні умови життя;
- збільшення строків на організацію та проведення перших повоєнних виборів у межах 6-9 місяців після скасування воєнного стану;
- уникнення синхронного проведення парламентських та президентських виборів;
- законодавче визначення поняття «легально відкладені вибори»;
- визначення дати голосування та оголошення старту виборчого процесу;
- визначення найбільш ефективної виборчої системи з огляду на кризу партійної системи та виклики війни тощо.

Список посилань

1. Майбутнє виборів в Україні: фактори війни (Заочний круглий стіл Центру Разумкова). Національна безпека і оборона. №1-2 (195-196). 2024. С.81-96.
2. Бондарчук А. Вибори в Україні: як підготуватися і коли проводити <https://www.pravda.com.ua/columns/2025/03/13/7502705/>
3. *Висновки*, прийняті під час дев'ятого Діалогу Жана Моне <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/74725.pdf>
4. ОБСЄ потрібно щонайменше 9 місяців для розгортання місії спостереження на перших повоєнних виборах в Україні <https://opora.ua.org/vybory/obsye-potribno-shhonaumentshe-9-misyaciv-dlya-rozgortannya-misiyi-cposterezhennya-na-pershih-povoyennih-viborah-v-ukrayini-2562>
5. «Для перших повоєнних виборів, хоч би коли вони відбулися, у нас нуль відповідей на рівні законопроекту, який мав би їх регулювати» — Айвазовська <https://www.opora.ua.org/vybory/dlya-pershih-povoyennih-viboriv-hoch-bi-koli-voni-vidbulisya-una-nul-vidpovidey-na-rivni-zakonoprojektu-yakiy-mav-bi-yih-regulyuvati-ayvazovs-ka-25623>
6. Юристка ОПОРИ: ще не час говорити про вибори, але завжди слухний час говорити про законодавство <https://www.opora.ua.org/vybory/yuristka-opori-shhe-ne-chas-govoriti-pro-vibori-ale-zavzhdi-slushniy-chas-govoriti-pro-zakonodavstvo-25622>
7. Лященко І., Тукаленко І., Петренко В. Виклики та перспективи щодо забезпечення активного виборчого права для громадян України за кордоном під час перших повоєнних виборів. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політол. студії. 2024. Випуск 56. С.229-237. http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/56_2024/28.pdf
8. Марцеляк О. Вибори в Україні в умовах російської агресії: виклики та шляхи їх подолання. Національна безпека і оборона. №1-2 (195-196). 2024. С.110-117.
9. «Не треба вдавати, що виборів ніколи не буде», — Ольга Айвазовська під час дискусії про перші повоєнні вибори <https://www.opora.ua.org/vybory/ne-treba-vdavati-shho-viboriv-nikoli-ne-bude-ol-ga-ayvazovs-ka-pid-chas-diskusiyi-pro-pershi-povoyenni-vibori-25625>

10. Війна і майбутні вибори в Україні: виклики і перспективи. Аналітична доповідь Центру Разумкова. Національна безпека і оборона. №1-2 (195-196). 2024. С.30-34.
11. Ключковський Ю. Можливості проведення виборів в Україні відповідно до європейських стандартів під час і після війни. Національна безпека і оборона. №1-2 (195-196). 2024. С.103-109.
12. Кобрин В., Радь Т., Романюк П. Сім кейсів виживання демократії в умовах війни, окупації та воєнного стану в ХХ столітті (Case studies. G7 та інші). 76 с.

References

1. The Future of Elections in Ukraine: Factors of War (Correspondence Round Table of the Razumkov Centre). (2024) // National Security and Defence No. 1-2 (195-196). 81-96. [in Ukrainian].
2. Bondarchuk, A. Elections in Ukraine: how to prepare and when to hold them <https://www.pravda.com.ua/columns/2025/03/13/7502705/> [in Ukrainian].
3. Conclusions adopted during the ninth Jean Monnet Dialogue <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/74725.pdf> [in Ukrainian].
4. The OSCE needs at least nine months to deploy an observation mission for the first post-war elections in Ukraine <https://oporaua.org/vybory/obsye-potribno-shhonaymenshe-9-misyaciv-dlya-rozgortannya-misiyi-cposterezhennya-na-pershih-povoyennih-viborah-v-ukrayini-2562> [in Ukrainian].
5. “For the first post-war elections, whenever they take place, we have zero answers at the level of the draft law that should regulate them,” said Aivazovska <https://www.oporaua.org/vybory/dlya-pershih-povoyennih-vivoriv-hoch-bi-koli-voni-vidbulisya-u-nas-nul-vidpovidey-na-rivni-zakonoprojektu-yakiy-mav-bi-yih-regulyuvati-ayvazovs-ka-25623> [in Ukrainian].
6. OPORA lawyer: It is not yet time to talk about elections, but it is always the right time to talk about legislation. <https://www.oporaua.org/vybory/yuristka-opori-shhe-ne-chas-govoriti-pro-vibori-ale-zavzhd-slushniy-chas-govoriti-pro-zakonodavstvo-25622> [in Ukrainian].
7. Liashchenko, I., Tukalenko, I., Petrenko, V. Challenges and prospects for ensuring active voting rights for Ukrainian citizens abroad during the first post-war elections (2024) // Visnyk of the Lviv University. Series Philos.-Political Studies. Issue 56, 229 – 237 http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/56_2024/28.pdf [in Ukrainian].

8. Martseliak, O. Elections in Ukraine amid Russian aggression: challenges and ways to overcome them. (2024) // National Security and Defence No. 1-2 (195-196). 110-117. [in Ukrainian].
9. “There is no need to pretend that elections will never happen,” Olga Aivazovska during a discussion about the first post-war elections <https://www.oporaua.org/vybory/ne-treba-vdavati-shho-vivoriv-nikoli-ne-bude-ol-ga-ayvazovs-ka-pid-chas-diskusiyi-pro-pershi-povoyenni-vibori-25625> [in Ukrainian].
10. War and upcoming elections in Ukraine: challenges and prospects. Analytical report by the Razumkov Centre. (2024) // National Security and Defence No. 1-2 (195-196). 30-34. [in Ukrainian].
11. Klyuchkovsky, Yu. Possibilities for holding elections in Ukraine in accordance with European standards during and after the war. (2024) // National Security and Defence No. 1-2 (195-196). 103-109. [in Ukrainian].
12. Kobryn V., Rad T., Romanyuk P. Seven cases of democracy survival in conditions of war, occupation and martial law in the 20th century (Case studies. G7 and others). 76 p. [in Ukrainian].

Iryna Liashchenko

*Candidate (PhD) in Political Science, Associate Professor of Politology Department
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)*

<https://orcid.org/0000-0001-5444-3470>

e-mail: iraL@ukr.net

Inna Tukalenko

*Candidate (PhD) of Philosophical Sciences, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)*

<https://orcid.org/0000-0003-4169-6457>

e-mail: innet@online.ua

**ON THE ISSUE OF LEGISLATIVE SUPPORT FOR THE FIRST
POST-WAR ELECTIONS IN UKRAINE**

Abstract

The discourse surrounding the organisation and conduct of the first post-war elections in our country has been analysed. This discourse is represented by a wide range of experts in the scientific, public and governmental spheres.

The arguments and attitudes of various experts regarding the need to adopt new electoral legislation for the first post-war elections have been examined.

It has been found that some scholars consider it possible to hold the first post-war elections in accordance with the existing legislative framework. They appeal to the need to end the tradition of constantly changing electoral legislation and emphasise that the current legislation complies with European electoral standards.

It has been established that some experts advocate amendments to existing legislation, or even the urgent need to develop and adopt a completely new law. They emphasise the need to prevent the challenges and threats that have arisen as a result of full-scale war and which could not have been foreseen.

A list of issues has been identified that require priority legal regulation to ensure the organisation and conduct of the first post-war elections. These

include, in particular: changing the method of voter registration from passive to active; guaranteeing the right to vote for internally displaced persons, military personnel and foreign voters; creating safeguards for the exercise of voting rights for collaborators and those who have left Ukraine illegally; extending the deadlines for organising and conducting elections, etc.

Keywords: elections; democracy; first post-war elections in Ukraine; electoral legislation.

Надійшла до редакції 18.10.2025

Прийнято до друку 26.11.2025

Оприлюднено 29.12.2025